

Gerža M.

Orchideje Orlických hor a podhůří

Eva Kučerová, vydavatelství SEN, Hlinné 2019, 125 str., cena 330 Kč

Skoro po deseti letech intenzivní práce vyšla v létě roku 2019 publikace zabývající se současným i historickým rozšíření vstavačovitých v Orlických horách a jejich podhůří. Po knihách Orchideje Bílých Karpat, Orchideje Ústecka, Orchideje Českého středohoří a Orchideje okresu Šumperk je to další regionální publikace věnovaná této čeledi.

Ačkoliv by se na první pohled mohlo zdát, že Orlické hory a jejich podhůří není území orchidejím zaslíbené, opak je pravdou. V průběhu botanického průzkumu, jehož historie sahá do první poloviny předminulého století, bylo v tomto území nalezeno celkem 35 druhů z čeledi vstavačovitých na více jak dvádnácti steh lokalitách. Do dnešního dne se však zachoval pouze zlomek z dřívějšího rozšíření, přesto zde najdeme druhy, které jsou v celých Čechách vzácné. Jedná se například o běloprstku bělavou (*Pseudorchis albida*) nebo hlavinku horskou (*Traunsteinera globosa*).

Publikace s předmluvou Jindřicha Šmitáka z Orchidea klubu v Brně je členěna tradičním způsobem. V úvodu se můžeme dočíst, proč se na první pohled jeví studované území jako neatraktivní. V kapitole Vymezení území je geograficky popsán studovaný region a zpracovaná přehledná mapa, se kterou se pak dále setkáváme v nejrozsáhlejší kapitole Abecední přehled druhů, kde jsou v mapce zaneseny historické i současné výskyty jednotlivých druhů. U mapy však postrádám zakreslení fytochorionů. Pravda, není zde až tak důležitý, ale například u okrotice bílé (*Cephalanthera damasonium*) by dobře demonstroval výraznou vazbu na bazický podklad fytochorionu Orlické opuky. Stejně tak postrádám zakreslení státní hranice s Polskem.

V kapitole věnující se charakteristice přírodních podmínek se dočteme důležité informace nejen o geologii, pedologii a klimatických podmínkách, ale také o geografické poloze studovaného území.

Data o historickém rozšíření vstavačovitých nebyla excerpována pouze z literárních zdrojů, ale také z dvou největších regionálních herbářových sbírek, tj. z Muzea východních Čech v Hradci Králové a Východočeského muzea v Pardubicích. Informace o současném rozšíření vycházejí v převážné míře z autorových vlastních terénních výzkumů nebo z údajů dalších botaniků, kteří v zájmovém území botanizovali. Další informace ke sběru dat, členění a obsahu popisu jednotlivých taxonů jsou uvedeny v Metodice.

Nejobsáhlejší kapitolou je Abecední přehled druhů. U každého druhu jsou uvedena častěji používaná synonyma, ale také název v polském, německém a anglickém jazyce. Nechybí zde zmínka o stupni ochrany a ohrožení dle vyhlášky č. 395/1992 Sb. Dále je zde popsáno celkové rozšíření druhu, jeho výskyt v České republice a podrobněji je pak zpracováno rozšíření v zájmovém území. Uvedeny jsou také informace o ekologických nárocích a stanovištích, na kterých druh roste, a samozřejmě možné ohrožení stávajících lokalit a jejich případná ochrana. Zmíněn je také výběr z literatury. Vše je doplněno velmi kvalitními snímky celkového habitu rostliny, detailu květenství nebo lokality. Uveden je i graf s rozptylem nadmořských výšek, ve kterých se lokality nacházejí.

Již za státní hranicí na polské straně Orlických hor byly zaznamenány dva druhy kruštitků (*Epipactis neglecta* a *Epipactis muelleri*) a prstnatec *Dactylorhiza maculata*. Druhy jsou zde uvedeny především z toho důvodu, že je určitá pravděpodobnost jejich nálezu také ve studovaném území.

Je až s podivem, jaké množství lokalit bylo zničeno. Na tento negativní trend poukazují mapky zpracované pro každý druh, kde je zaznamenáno jak historické, tak současné rozšíření, ale také kapitola Změny v rozšíření. Markantní úbytek lokalit je patrný u prstnatce bezového (*Dactylorhiza sambucina*), vstavače kukačky (*Orchis morio*), kdysi jednoho z nejhojnějších zástupců celé čeledi, který je již ve studovaném území vyhynulý, ale také u vstavače mužského zmanenaného (*Orchis mascula* subsp. *signifera*).

V jedné z posledních kapitol jsou představeny nejvýznamnější orchidejové lokality regionu, mezi které se počítá NPR Bukačka, kde se dosud vyskytuje běloprstka bělavá (*Pseudorchis albida*), pětiprstka žežulník (*Gymnadenia conopsea*) nebo prstnatec Fuchsův (*Dactylorhiza fuchsii*), Černíkovický rybník s historickým výskytem pětiprstky hustokvěté (*Gymnadenia densiflora*) nebo Louky v Pekle, kde dosud roste vstavač osmahlý (*Neotinea ustulata*). Následuje souhrn v českém, polském, německém a anglickém jazyce, přehled použité literatury a poděkování.

Poznání přírody a krajiny se neustále zlepšuje, a proto se často stává, že vydané knižní novinky rychle zastarávají. Jinak tomu není ani v případě této publikace, což samozřejmě není žádná výtka. V srpnu roku 2019, jen pár měsíců po vydání této publikace, byla v Orlických horách nalezena měkčička jednolistá (*Malaxis monophyllos*). Je tedy zřejmé, že floristický výzkum nejen orchidejové flóry Orlických hor je důležité provádět i nadále. Třeba se zde opět setkáme s druhy, které jsou v území dávno považovány za vyhynulé, anebo jsou pro území dosud naprosto neznámé.

Jan D o l e ž a l

O n d r á č e k Ā. [ed.]

Ohrožené rostliny Ústeckého kraje. Červený seznam květeny Ústeckého kraje a komentář k vybraným taxonům

Krajský úřad Ústeckého kraje, Ústí nad Labem, 2019, 222 str., 500 výtisků, cena 350 Kč

Po vydání komentovaného červeného seznamu květeny jižní části Čech v roce 1999 (Chán 1999), resp. podstatně rozšířeného Červeného knihy květeny jižní části Čech v roce 2013 (Lepší et al. 2013), je na světě od léta 2019 v pořadí druhá krajská červená kniha, tentokrát Ústeckého kraje s názvem „Ohrožené rostliny Ústeckého kraje“. Měl bych při této příležitosti zmínit také obdobně zaměřenou publikaci, sešitovou brožuru „Zvlášť chráněné rostliny Karlovarského kraje“ (Melichar et al. 2012), ale v tomto případě vzhledem k jejímu minimalistickému pojetí není seriózní srovnání možné. Severočeská červená kniha se rodila dlouho a s obtížemi (jak jsem měl možnost sledovat zpovzdálí), ale povedlo se, a autorům je třeba pogratulovat ke zdařilému výsledku. Vznik takovýchto publikací není nijak jednoduchý, spoluautoři mívají rozmanité, často protichůdné názory, např. na výběr taxonů, na sestavení červeného seznamu, na způsob citování jednotlivých údajů atp. Bývá velmi obtížné všechny rozumné stmelit do přijatelné výsledné podoby. Kdo takovou publikaci někdy redigoval, ví, o čem zde píšu. Ideovým autorem červené knihy Ústeckého kraje byl od počátku Karel Kubát, charismatická osobnost severočeské botaniky. Břímě odpovědnosti za konečné zpracování nakonec padlo na Čestmíra Ondráčka, který je v tiráži uveden jako editor, a který je také autorem finálních textů. Autorský tým byl samozřejmě mnohem početnější, najdeme v něm dalších 17 jmen a 7 spolupracovníků. Ústecký kraj je z hlediska krajiny a přírodních hodnot neobyčejně pestrý a různorodý, možná dokonce nejvíce ze všech našich krajů. Stačí uvést vrchoviště v Krušných horách, bučiny v Lužických horách, skalní města v Labských pískovcích, stepi na vulkanitech v Českém středohoří, Džbánskou opukovou plošinu, Mosteckou pánev s výsypkami a zbytky slanisek, váté písky na Roudnicku, lužní lesy v Dolním Poohří, štěrkové náplavy Labe níže Střekova. Poskládat a zachytit ucelený současný stav ohrožených květeny úměrně ve všech jeho regionech nebylo snadné. Znamenalo to především najít dostatek ochotných a zkušených botaniků, kteří by území kraje pokryli. Je přirozené, že takové zadání se nemůže zdařit úplně beze zbytku.

Červená kniha Ústeckého kraje nebyla vydána v tak výpravné podobě jako ta jihočeská (to však byl mimořádný vydavatelský počín), ale působí rozhodně na první dojem velice sympatickým a přitažlivým dojmem. Byl zvolen úspornější skriptový formát A4 v měkkých deskách, ovšem na křídovém papíru, vazba je šitá a tisk je po mém soudu kvalitní, včetně barevných fotografií. Samotné fotografie rostlin (většinou